

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

54-2

BRNO 2013

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 54
Volume 54

Číslo 2
Issue 2

Předseda redakční rady Head of editorial board	Pavel Kouřil
Redakční rada Editorial board	Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski, Alexander Ruttkay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik
Odpovědný redaktor Editor in chief	Petr Škrdla
Výkonná redakce Assistant Editors	Jiří Juchelka, Soňa Klanicová, Šárka Krupičková, Olga Lečbychová, Ladislav Nejman, Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela
Technická redakce, sazba Executive Editor, Typography	Alice Del Maschio
Software Software	Adobe InDesign CS5
Fotografie na obálce Cover Photography	Kovový závěsek ve tvaru zvířete (viz obr. 5 na str. 136) <i>Metallic animal figurine pendant (see Fig. 5 on page 136)</i>
Adresa redakce Address	Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. Královopolská 147 612 00 Brno IČ: 68081758 E-mail: pv@arub.cz Internet: http://www.arub.cz/prehled-vyzkumu.html
Tisk Print	Azu design s.r.o. Bayerova 805/40 602 00 Brno

ISSN 1211-7250

MK ČR E 18648

Vychází dvakrát ročně

Vydáno v Brně roku 2013

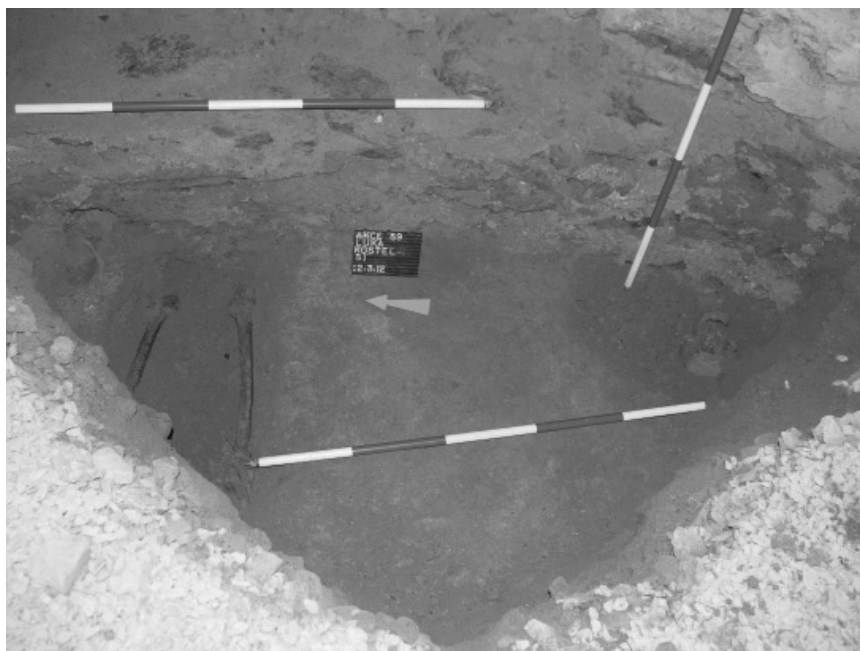
Náklad 400 ks

Časopis je uveden na Seznamu recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v ČR.

Copyright ©2013 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. and the authors.

Obr. 76. Luká, kostel sv. Jana Křtitele. Sonda S1/12.

Abb. 76. Luká, St. Johannes Baptist Kirche. Die Sonde S1/12.

místě jako v dobách, kdy se půdorys obce teprve ustaloval. V jiných případech mohlo jít o jednotlivé roztroušené usedlosti, které v průběhu doby zanikly. Ojedinelé nálezy středověké keramiky byly učiněny také v souvislosti s povrchovou prospekci prováděnou metodou povrchových sběrů na rozhraní katastrů obcí Rozvadovic a Unčovic, tedy ve vzdálenosti 550 až 950 m jihovýchodně od jižního nároží stávající zástavby Rozvadovic, a to v souvislosti s tamějšími sběry keramiky z doby bronzové a mladší doby římské (viz oddíly Doba bronzová a Doba římská a doba stěhování národů). Zdejší nálezy však již měly charakter nálezů ojedinělých. První zmínka o obci Rozvadovice pochází z roku 1276 (villam Roswadouich; Hosák, Šrámek 1980, 389).

Za laskavou konzultaci děkuji Mgr. Pavlu Šlézarovi.

Karel Faltýnek

Literatura

Hosák, L., Šrámek, R. 1980: *Místní jména na Moravě a ve Slezsku. II, M-Ž. Dodatky, doplňky, přehledy.* Praha: Academia, 389.

Resumé

Litovel (Kat. Rozvadovice, Bez. Olomouc). Frühmittelalter, Hochmittelalter, Neuzeit. Siedlung?. Oberflächensammlung.

LUKÁ (OKR. OLMOUC)

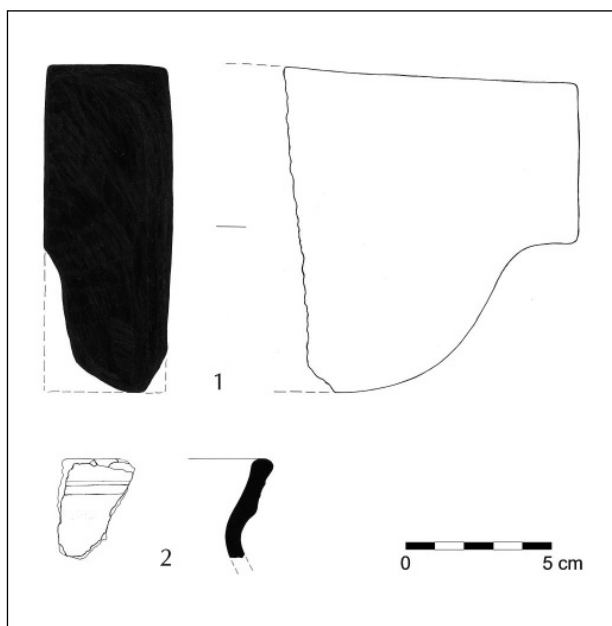
Kostel sv. Jana Křtitele, parc. st. 56. Středověk, novověk. Kostel, vesnice. Záchranný výzkum.

Lokalizace: střed stavby, bod v S-JTSK: X = 1113102,15, Y = 568115,93.

Archeologický výzkum kostela sv. Jana Křtitele, jenž se nachází v jihovýchodním cípu obce, probíhal přerušovaně v jarních a letních měsících roku 2012. Dělo se tak v přímé návaznosti na probíhající stavební práce, které byly prováděny v interiéru i exteriéru sakrální stavby a vyvolala je potřeba odvlhčení zdiva s následnými terénními úpravami.

Podle písemných zpráv byl stávající kostel vystavěn roku 1734 na místě staršího chrámu (první zmínka o kostele v obci Luká pochází z roku 1360). Věž stojící v ose stavby a tvořící jeho jihozápadní průčelí s hlavním vstupem vznikla roku 1792. Celý kostel je orientován ve směru jihozápad – severovýchod a v principu jde o podélnou trojboce ukončenou zaklenutou sálovou stavbu, při jihovýchodní straně se čtyřbokou sakristií, jež má v patře oratoř. Celková délka činí přibližně 26,8 m, šířka chrámové lodi je 12,5 m, se sakristií 15,2 m (Burian 1939, 181–182; Samek 1999, 428).

V první fázi, ještě před koncem roku 2011, byly z interiéru kostela vyvezeny novověké stavební sutě, které tvořily podklad stávající dlažby. Jednalo se o rozdrobenou a zvětralou maltu s mírným až četným obsahem kamenů všech velikostních kategorií, avšak mimo bloky; dále s mírným podílem fragmentů cihel všech velikostních kategorií. Z druhotných poloh byl získán soubor několika desítek fragmentů keramických nádob, z nichž některé obsahovaly větší či menší příměs tuhy a mohly tak chronologicky náležet ještě do závěru 13. století, případně průběhu 1. čtvrtiny 14. století. Převažovala však keramika světlá béžová, tzv. „krupičková“, která je charakteristická pro olomoucký keramický okruh a typická pro 14. století. Zbylá keramika byla datována do období raného i mladého novověku. Uloženina také druhotně obsahovala fragmenty lidských a zvířecích kostí, dále bylo nalezeno několik hřebů, železný nožik a několik kompletních exemplářů čtvercových dlaždic ve třech velikostních

Obr. 77. Luká, kostel sv. Jana Křtitele. Fragment dlaždice ze zdi k 903 a keramika ze sondy S7/12.

Abb. 77. Luká, St. Johannes Baptist Kirche. Fragment die Fliese aus die Wand und Keramik aus die Sonde S7/12.

variantách (typ I: 26 × 26 × 5 cm; typ II: 21,5 × 21,5 × 4 cm, nesoucí stopy ošlapání; typ III: 16 × 16 × 4 cm se stopami malty na spodní straně).

Následný geofyzikální průzkum interiéru kostela zachytil přibližně uprostřed chrámové lodi anomálii, která se však archeologickou sondou (S2/12) provedenou na jaře roku 2012 nepotvrdila. Místo toho bylo pod zbytkem výše popsané stavební suti (s nálezem novověké glazované výduti nádoby) zjištěno intaktní geologické podloží. To bylo všude tvořeno světlým hnědým prachovým jílem s četnou příměsí malých a středních kamínků – zvětralých místních kulmských drob a břidlic.

Další sonda S1/12 (obr. 76) byla v interiéru položena při východní zdi polygonálně ukončeného presbytáře. Výzkumem se podařilo zachytit torza dvou lidských skeletů porušených kamennou základovou zdí stávající presbytáře (zdi 901 a 902). Z hrobu HR1/12 se dochovala pouze lebka zemřelého s vápennou maltou na spodině lebeční. Hrob HR2/12 byl porušen v oblasti dolní části dolních končetin, kde jsou na kostech rovněž patrné zbytky malty. Původní poloha zemřelých jedinců (antropologický výzkum dosud nebyl proveden) byla hlavou směrem k západu. Od stehenní kosti hrobu HR2/12 pochází fragment výduti raně novověké nádoby. Oba hroby byly částečně zapuštěny již do geologického podloží a s největší pravděpodobností potvrzují existenci hřbitova v těchto místech, a to snad již středověkého stáří. Tento fakt částečně dokládá i sonda S3/12, která byla položena rovněž

při východní zdi polygonu, avšak v exteriéru. I zde byla v hloubce 1,1–1,15 m pod stávajícím terénem zachycena část lidského skeletu porušeného zdí presbytáře (chyběla lebka), původně rovněž orientovaného ve směru východ – západ. Zemřelý byl pohřben v dřevěné rakvi, z níž se dochovaly železné hřeby. Kostí spočívaly rovněž na geologickém podloží a po ukončení výzkumu byly ponechány na místě.

V letních měsících byly prováděny po celém vnějším obvodu kostela výkopy pro drenáž (označeno jako sonda S6/12), což umožnilo dokumentaci základových a předzákladových zdiv. Jako celkově nejstarší, s největší pravděpodobností středověká, se jevila dnešní základová zeď pod severozápadní hranou chrámové lodi (k 903), jež byla sledována v délce 14,2 m. Jednalo se o velké kameny až bloky spojené středně kvalitní vápennou maltou, v koruně s nahodilými malými až středními fragmenty cihlovitých dlaždic o měřitelných tloušťkách od 2,7 do 4,7 cm. Z nich nejzajímavějším a celkově ojedinělým exemplářem je fragment původně pravděpodobně mozaikové dlaždice (zachovalá délka 9,5 cm, šířka 11 cm, tloušťka 4,3 cm, na jedné straně s patrným částečným ošlapáním; obr. 77:1). Před nadzemní zdivo předstupoval základ v měřitelné šířce 0,5 m, a to již od hloubky 0,2 m pod stávajícím povrchem; v hloubce 0,8–1,0 m spočíval na intaktním geologickém podloží. Poněkud jiného charakteru a zároveň s největší pravděpodobností mladší byla základová zeď stávajícího presbytáře o délce cca 5,8 m (k 904). Zcela chyběly bloky, vápenná malta byla podstatně kvalitnější, před nadzemní zdivo předstupovala zeď v šířce 0,2 m. V její hmotě se nacházel ojedinělý velký fragment cihly, další parametry byly obdobné jako u zdi k 903. Nápadnou se jevila výrazná stavební spára mezi touto zdí a výše popsanou základovou zdí chrámové lodi, neboť v těchto místech v délce 0,6 m jakékoliv základové zdivo zcela chybělo. V místě počátku stávajícího polygonálního závěru presbytáře se nacházela další velmi zřetelná stavební spára svědčící o skutečnosti, že základová zeď polygonu (v tomto místě dlouhá cca 1,0 m; označena jako k 905) je mladší než zeď k 904 (obr. 78).

Základová zeď podél jihovýchodní strany chrámové lodi byla patrná v délce cca 12,3 m (označena jako k 909) a svým charakterem se výrazně lišila od severozápadní zdi k 903 (nepochybně byla též mladší). K její stavbě bylo použito převážně velkých kamenů, mírně bloků, s nahodilou přítomností středních a velkých fragmentů cihel, vše spojeno středně kvalitní vápennou maltou. Před nadzemní zdivo předstupovala v šířce 0,2–0,3 m a porušovala několik starších hrobů, jež se zachovaly pouze torzovitě. Na úseku 5,0–6,0 m spočívala zeď k 909 v hloubce 0,9–1,0 m na koruně starší zdi (k 911: bloky spojené velmi kvalitní vápennou maltou), která se táhla ve směru východ – západ a její účel je zatím nejasný. Téměř totožná situace se opakovala dále na úseku 8,2–9,7 m, kde se nacházela další zeď (k 912); velké kameny spojené velmi nekvalitní vápennou maltou. Zeď chrámové lodi k 909 byla respektována základovým zdivem jihozápadní

Obr. 78. Luká, kostel sv. Jana Křtitele. Sonda S6/12, situace zdi v místě polygonálního závěru stavby.

Abb. 78. Luká, St. Johannes Baptist Kirche. Die Sonde S6/12, die Lage der Wände in polygonalen Ende des Aufbaus.

věže (převážně velké kameny, nahodile až mírně bloky, a to i kyklopské, nahodile střední a velké fragmenty cihel; označena jako zeď k 907) a rovněž i smíšeným základovým zdívem stávajícího točitého schodiště do oratoře na jihovýchodě (zeď k 910). Zeď točitého schodiště respektovala základové zdívce stávající sakristie (zeď k 914), které bylo při jihovýchodní straně převážně kamenné, avšak severovýchodní základová zeď sakristie byla částečně smíšená a nacházel se v ní zděný oblouk široký 1,7 m s měřitelnou výškou 0,8 m. Zeď k 914 respektovala základové zdívce stávajícího polygonálního závěru kostela (k 905). Většina stávajícího nadzemního zdiva kostela, které bylo jak v interiéru, tak v exteriéru částečně otlučeno, působilo jednoduše dojmem. Sestávalo převážně z kamene s pouhým nahodilým nebo mírným podílem fragmentů cihel všech velikostních kategorií. Pouze svislé lizény v interiéru kostela byly postaveny převážně z cihel s viditelnou stavební spárou.

Nevelké množství v sondě S6/12 nalezené keramiky pocházelo převážně z druhotných poloh v zásypech hrobů, případně se jednalo o povrchové nálezy získané formou průběžně prováděných povrchových sběrů při severozápadní straně kostela během úpravy terénu. V několika případech šlo o keramiku datovatelnou již do 13. století, její větší část však náležela do 14. století a zbytek do období raného i mladého novověku. K velmi překvapivému zjištění došlo během výkopu pro základy nové ohradní zdi kostela (sonda S7/12). Tento výkop byl prováděn přibližně v místech původní hřbitovní zidky, a to v linii mezi body v S-JTSK: 1) X = 1113091,54, Y = 568126,38; 2) X = 1113103,67, Y = 568138,07; 3) X = 1113115,66, Y = 568143,64; 4) X = 1113122,17, Y = 568140,58. V místě bodu č. 3), tedy 13,5 m západně od západního nároží stávající věže, byla na úseku cca 0,8 m v hloubce 0,8–1,2 m zjištěna část neporušeného archeologického objektu. Jeho výplň byla tvořena střední až tmavou šedou písčitou jílovitou hlínou mocnou 0,2 m s 30 % malých kamínků, s četným podílem středních a velkých kamínků, s mírným podílem uhlíků a s mírným množstvím drobků a malých fragmentů přepálených mazanic. Získaná kera-

mika obsahovala značnou příměs tuhy a datovatelná je do průběhu 1. poloviny 13. století (obr. 77:2). Pod touto vrstvou se nacházela od hloubky 1,0 m pod stávajícím povrchem další kulturní vrstva světlejšího odstínu, avšak již bez datovatelného materiálu. Geologické podloží zde bylo zachyceno v hloubce 1,2 m.

K dalšímu pozoruhodnému zjištění došlo cca 6,5 m jihozápadně od průčelí stávající věže v areálu bývalého hřbitova, kdy v sondě S9/12 (okolí bodu v S-JTSK: X = 1113121,73, Y = 568128,75) došlo v hloubce cca 1,0 m pod stávajícím povrchem k nálezům torza zdiva (k 916). Jednalo se o kameny spojené velmi kvalitní vápennou maltou zachycené v ploše přibližně 1 m², přičemž pata této zdi se nacházela v hloubce cca 1,2 m pod stávajícím povrchem. Účel tohoto novověkým hrobením narušeného zdiva je nejasný, avšak hypoteticky by se mohlo jednat o pozůstatky zvonice. Tento předpoklad podporuje skutečnost, že na nynější věži je zavěšen zvon s letopočtem 1501 (Samek 1999).

Přínosným se ukázal rovněž severojižní řez dnešní hřbitovní zidkou vzdálený 6,0 m od jižního nároží věže (linie mezi body v S-JTSK: 1) X = 1113121,73, Y = 568128,75; 2) X = 1113129,32, Y = 568123,62), kdy z kulturní vrstvy nacházející se pod touto zidkou byla získána keramika z období raného novověku. Důležité je zmínit fakt, že ke stavbě veškerých výše popsaných zdí bylo použito místních hornin kulmského stáří, převážně jemnozrnné droby, případně břidličnaté horniny.

Severní okraj obce, trať „Za dvorem“; dále východní okraj obce. Vrcholný středověk, novověk. Sídliště, vesnice. Povrchový sběr.

Lokalizace: plocha „Za dvorem“ vymezená body v S-JTSK: 1) X = 1112932,82, Y = 568309,07; 2) X = 1113036,01, Y = 568282,62; 3) X = 1113014,84, Y = 568174,14; 4) X = 1112940,76, Y = 568089,47; 5) X = 1112858,73, Y = 568152,97; východní okraj obce, plocha vymezená body v S-JTSK: 6) X = 1113075,69, Y = 568153,99; 7) X = 1113136,55, Y = 568148,7; 8)

X = 1113133, Y = 567695,24; 9) X = 1113049,23, Y = 567655,55.

V trati „Za dvorem“ byla v jarních měsících roku 2012 prováděna archeologická prospekce metodou povrchových sběrů. Na ploše vymezené výše uvedenými souřadnicemi se projevila nápadná koncentrace středověké keramiky. Bylo získáno přibližně 100 ks keramických fragmentů s větším či menším obsahem tuhy, a tudíž alespoň část tohoto materiálu by mohla chronologicky náležet ještě do průběhu 2. poloviny 13. století. Dalších 140 ks světlé béžové, tzv. „krupičkové“ keramiky, která je charakteristická pro olomoucký keramický okruh, je spolehlivě datováno do 14. století. Asi 25 ks keramických fragmentů bylo vypáleno redukčně a rovněž se jedná o středověkou keramiku. Do období pozdního středověku je datovatelných ještě cca 10 ks keramických výduť. 30 ks převážně rezně neglazované keramiky je raně novověkých a 15 ks dalších fragmentů nádob náleží do mladého novověku.

V této souvislosti je nutno zmínit, že trať „Za dvorem“ se nachází na poli mimo stávající zástavbu obce v sousedství usedlosti č. p. 1 (mezi parc. st. 1/1 a st. 1/2, bod v okruhu 20 m v S-JSTK: X = 1113028,13, Y = 568123,4), kam dosud živá ústní lidová tradice umísťuje tvrzení. Tato tradice se patrně opírá o historický fakt, že roku 1349 odprodal Artleb ze Stařechovic-Kunštátu ves Lukou Zbyňce ze Švábenic, která ji téhož roku zapsala Adamovi z Konice. Adamův syn Jan se svými bratry prodal městečko Lukou s kostelním podacím, ves Ponikev a les Bařinu blíže Konice Bohušovi ze Slavoňova za 230 hřiven grošů. Takto bylo vytvořeno samostatné panství ponikevsko-lukovské. Bohuš ze Slavoňova roku 1370 zapisuje toto zboží i s osadou Miličín jistému Zbyňkovi z Klenné, jenž se psával též z Ponikve anebo z Luké (Burian 1939, 160, 180). Dále je nutno zmínit, že lokalita se nachází na pozvolném svahu přivráceném k západu v nadmořské výšce cca 490–500 m.

Dalších několik fragmentů středověké a novověké keramiky bylo zjištěno i v terénní úpravě okolí novostavby přímo v centru obce (bod v okruhu m v S-JSTK: X = 1113229,15, Y = 568272,03).

Při východním okraji obce, rovněž mimo stávající zástavbu, na svahu obráceném k jihu přibližně 480 m západně od prameniště potoku Šumice, bylo nalezeno 12 ks fragmentů keramiky s příměsí tuhy a i v tomto případě je možné připustit jejich dataci do průběhu 2. poloviny 13. století. 6 ks tzv. „krupičkové“ keramiky je ze 14. století, a několik dalších fragmentů keramiky je raně novověkých. Tedy ani v tomto prostoru nelze vyloučit sídlištní aktivity. Nadmořská výška se zde pohybuje kolem 490 m.

Karel Faltýnek, Pavel Šlězár

Literatura

- Burian, B. 1939:** *Vlastivěda moravská. II, Místopis. Olomoucký kraj, Konický okres.* Brno: Musejní spolek.
Samek, B. 1999: *Umělecké památky Moravy a Slezska. II. díl, J-N.* Praha: Academia.

Resumé

Luká (Bez. Olomouc)

St. Johannes Baptist Kirche, Parz. Nr. 56. Mittelalter, Neuzeit. Kirche, Dorf. Rettungsgrabung.

Nördlicher Rand des Dorfes, Flur „Za dvorem“; am Ostrand des Dorfes. Spätmittelalter, Neuzeit. Siedlung, Dorf. Oberflächensammlung.

LUKÁ (K. Ú. JEŠOV, OKR. PROSTĚJOV)

„Starý Ješov pod alejí“. Vrcholný středověk. Úvoz, zaniklá vesnice. Zjišťovací výzkum.

Výzkum byl realizován od 14. 8. do 27. 8. 2012 a probíhal na poli v blízkosti místní části Ješov (dnes součást obce Luká), kde byl v blízkosti zaniklé středověké vesnice „Starý Ješov“ nedestruktivními metodami zjištěn relikt úvozové cesty. Zaniklá středověká vesnice byla lokalizována na základě opakovaných povrchových sběrů, které zde byly realizovány v minulosti (Faltýnek 2010, 438). Identifikace lokality na mapě ZM ČR (M 1 : 10 000) – číslo listu 24-21-10: Z : 215 – J : 227, Z : 232 – J : 2066; Z : 253 – J : 210. Vzdálenosti jsou uvedeny v mm od západní (Z) a jižní (J) sekční čáry.

Výzkum byl prováděn formou sondáže, kdy vytyčené sondy měly tyto maximální rozměry: sonda 1 (5 × 1 m), sonda 2 (5 × 2 m), sonda 3 (2 × 1 m), sonda 4 (3 × 1 m), sonda 5 (2 × 0,5 m) a sonda 6 (3 × 0,5 m). Sondy 1, 2, 4, 5 a 6 byly realizovány v místech, ve kterých byl oprávněný předpoklad, že zde byla situována zaniklá středověká vesnice. Sonda 3 byla umístěna dále od ostatních severozápadním směrem, v místě dodnes patrného reliktu úvozové cesty. Povrch terénu v místě všech sond tvořila vrstva ornice – kontext 0100, v době výzkumu bylo po sklizni a na poli již bylo provedeno podmítání. V severní části sondy 1 byla mimo ornici a jílového podloží – kontext 0101 – zjištěna kulturní vrstva světle šedé jílovité hlíny – kontext 0102 (max. mocnost 0,08 m), ve které byly pozorovány ojediněle uhlíky a keramické zlomky datovatelné do 14.–15. století. V prostřední části sondy 2 byl mimo ornici a podloží zjištěn objekt 1 a v jižní části této sondy byl zkoumán objekt 2. Objekt 1 se jeví jako žlábek (orientace severozápad – jihovýchod, na řezu má tvar písmene V, max. délka ? m, max. šířka 1,04 m, max. hloubka 0,62 m) a jeho výplň tvořily kontexty 0103 (kde bylo velké množství kamene) a 0105, datace: 14.–15. století. Objekt 2 byl zjištěn v jižní části sondy 2 a jeví se jako mělký sídlištní objekt (orientace ?, řez mísovitý, max. délka ? m, max. šířka ? m, max. hloubka 0,28 m), jehož